

Ograniczenie marnowania żywności - wyzwanie dla samorządów terytorialnych i organizacji pozarządowych

Poradnik dla Rad Działalności Pożytku Publicznego

Marnowanie żywności jest wielkim problemem, z którego skali i znaczenia wciąż zbyt mało osób zdaje sobie sprawę. Polega on na tym, że produkty spożywcze wytworzone do konsumpcji przez człowieka nie są wykorzystane zgodnie z ich pierwotnym przeznaczeniem. Czyli zamiast trafić na stół i zostać zjedzone przez ludzi, trafiają do śmietników i zamieniają się w problematyczne odpady, zostają przetworzone na gaz lub są podawane jako karma zwierzętom.

Powody marnowania są złożone: to zarówno kwestia postaw konsumentów, jak i mechanizmy rynkowe, rozwiązania technologiczne czy obowiązujące prawo. Trudno znaleźć kogoś, kto by nie miał nic w tej kwestii na sumieniu. Choć najczęściej żywności marnują konsumenci w swoich domach, do strat dochodzi na każdym etapie łańcucha dostaw: od produkcji aż po konsumpcję w gospodarstwach domowych czy w gastronomii. Problem jest kolosalny, bo w skali świata tracimy i marnujemy nawet około jednej trzeciej wyprodukowanej żywności. W Polsce co roku do śmieci trafia około 5 milionów ton produktów spożywczych.

Skutki zjawiska są bardzo szerokie. Mają charakter ekologiczny, społeczny i oczywiście także finansowy. Każdy z tych aspektów ma też, co trzeba podkreślić bardzo wyraźnie, wymiar etyczny.

Żywność produkuje się ogromnym nakładem wody, energii, płodów rolnych, a jej magazynowanie i transport są także bardzo kosztowne dla przyrody i budżetów. Wyrzucając jedzenie do śmieci tracimy właściwie bezpowrotnie to, co przeznaczyliśmy na jego produkcję. Takie marnotrawstwo to jednak dopiero początek problemu. Marnując żywność, która trafia na wysypiska lub do ścieków, generujemy bowiem kolejne problemy: zanieczyszczamy wody, powietrze i glebę.

Wyrzucanie produktów spożywczych w czasie, gdy na świecie – także w Polsce – są ludzie doświadczający niedożywienia i głodu, jest świadectwem wielkich nierówności społecznych. Marnowanie żywności, która mogłaby posłużyć do

nakarmienia osób w potrzebie, oddala nas od poprawienia sytuacji osób, których nie stać na jedzenie.

Koszty finansowe zmarnowanej żywności pojawiają się na różnych etapach, przez które przechodzi najpierw surowiec, potem produkt, a na końcu odpad spożywczy. Nakłady na produkcję rolną, uzdatnianie wody, produkcję spożywczą, pakowanie, transport i magazynowanie, obsługę sprzedaży, przygotowanie posiłków, gospodarkę odpadami, unieszkodliwianie skutków zanieczyszczeń wywołanych przez śmieci – te wszystkie wydatki mogłyby być niższe, gdybyśmy marnowali mniej żywności. Podobnie nakłady na pomoc żywnościową dla osób doświadczających ubóstwa mogłyby być niższe, gdyby więcej żywności zagrożonej zmarnowaniem trafiało bezpośrednio do potrzebujących, zamiast tracić przydatność do spożycia i lądować na śmietnikach.

Marnowanie żywności jest problemem o skali globalnej, ale jego rozwiązanie wymaga zaangażowania na bardzo lokalnym poziomie, skoro większość żywności marnują konsumenci w swoich domach.

System przeciwdziałania marnowaniu żywności w Polsce opiera się w większości na organizacjach społecznych. Z jednej strony edukują one konsumentów kształtując odpowiedzialne postawy konsumpcyjne u dzieci i dorosłych (żeby ludzie nie marnowali żywności), z drugiej zaś prowadzą zakrojone na bardzo szeroką skalę działania ratujące żywność przed zmarnowaniem (żeby dobra żywność nie trafiała na śmietnik lub do przetworzenia na gaz, tylko docierała do ludzi w potrzebie). Dość przywołać, że ekosystem Banków Żywności i współpracujących z nimi organizacji pozarządowych prowadzących taką działalność liczy około 3,5 tysiąca podmiotów w całym kraju.

W Federacji Polskich Banków Żywności obserwujemy uważnie jak niektóre samorządy terytorialne wraz ze swoimi jednostkami organizacyjnymi coraz częściej podejmują temat przeciwdziałania marnowaniu żywności. Robią to na różne sposoby, najczęściej w ramach współpracy międzysektorowej jednostek samorządu terytorialnego i trzeciego sektora. Przykłady zaangażowania samorządów w roz-

wiązywanie problemu marnowania żywności opisaliśmy w wydanym w 2022 roku raporcie „Rola samorządu terytorialnego w zapobieganiu marnowaniu żywności. Raport z badania eksploracyjnego”. Jednostki samorządowe podejmujące w Polsce ten temat są wciąż w awangardzie, nie ulega jednak wątpliwości, że świadomość problemu i potrzeby pilnej interwencji staje się w środowisku samorządowców coraz większa.

Jako Federacja Polskich Banków Żywności stoimy na stanowisku, że współpraca między samorządami a organizacjami pozarządowymi stanowi kluczowy element w walce z problemem marnowania żywności w Polsce. Dzięki połączeniu kompetencji, doświadczenia, zasobów, znajomości środowisk lokalnych i ogromnej sprawczości obydwu tych sektorów możliwe jest zarówno zmienianie postaw mieszkanek i mieszkańców skutkujących marnotrawstwem, jak i efektywne ratowanie żywności przed przekształceniem jej w odpady.

Naturalnym i pierwszym forum współpracy samorządu i organizacji pozarządowych są rady działalności pożytku publicznego. Z racji na międzysektorowy charakter Państwa gremiów jesteście dla nas naturalnymi adresatami i partnerami do rozmowy o upowszechnianiu w Polsce współpracy JST i NGO na rzecz ograniczenia marnowania żywności. W związku z tym przekazujemy Państwu niniejsze krótkie opracowanie wskazując w nim ogólne uwarunkowania prawne, które umożliwiają taką współpracę oraz zbiór rekomendacji dotyczących tego, co JST mogą zrobić samodzielnie lub wspólnie z NGO, żeby ograniczyć marnowanie żywności na swoim terenie.

Kontekst prawny współpracy samorządów terytorialnych i organizacji pozarządowych na rzecz ograniczenia marnowania żywności.

Z tematem żywności jednostki samorządu terytorialnego stykają się w różnych obszarach swojej aktywności i odpowiedzialności. W przypadku niektórych zadań

własnych JST ich związek z żywnością – jej wytwarzaniem, wydawaniem lub zagospodarowaniem tego, co po niej zostało – jest oczywisty. Aspekt żywnościowy może być jednak dostrzeżony także w takich zadaniach samorządów, które na pierwszy rzut oka nie mają z produktami spożywczymi zbyt wiele wspólnego.

Podobnie jest z katalogiem zadań publicznych, przy których realizacji organizacje pozarządowe mogą współpracować z władzami samorządowymi. Także w tym przypadku uważne przyjrzenie się liście obszarów sformułowanej w ustawie ujawnia coraz to nowe okazje i powody do pochylenia się nad marnowaną żywnością.

Poniżej przedstawiamy analizę aktów prawnych regulujących działalność samorządów terytorialnych i organizacji pozarządowych w kontekście problematyki ograniczania marnowania żywności. Każde ze wskazanych poniżej zadań własnych samorządu lub zadań publicznych daje powód podjęcia przez JST i NGO działań na rzecz ograniczenia marnowania żywności. Mogą to być działania wykonywane samodzielnie przez podmioty każdego z tych dwóch sektorów lub we współpracy ze sobą nawzajem.

Ustawa o samorządzie gminnym

W art. 7 ust. 1 Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 1990 Nr 16 poz. 95 z późn. zm.) wskazany został katalog zadań własnych gminy. Określone na tej liście obszary są tymi, w których samorząd gminy ma zaspokajać zbiorowe potrzeby mieszkańców. Ustawodawca określił, że gminy mają taką odpowiedzialność m.in. w sprawach z zakresu (numery kolejnych pozycji przywołują punkty z ustawy):

- 1) ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej;

- 3) wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz;
- 5) ochrony zdrowia;
- 6) pomocy społecznej, w tym ośrodków i zakładów opiekuńczych;
- 6a) wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- 8) edukacji publicznej;
- 11) targowisk i hal targowych;
- 15) utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
- 16) polityki prorodzinnej, w tym zapewnienia kobietom w ciąży opieki socjalnej, medycznej i prawnej;
- 16a) polityki senioralnej;
- 17) wspierania i upowszechniania idei samorządowej, w tym tworzenia warunków do działania i rozwoju jednostek pomocniczych i wdrażania programów pobudzania aktywności obywatelskiej;
- 19) współpracy i działalności na rzecz organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie;

W ramach każdego z powyższych zadań własnych gminy możliwe jest prowadzenie działań związanych z przeciwdziałaniem marnowaniu żywności oraz ratowaniem jej przed zmarnowaniem. Spektrum możliwości jest bardzo szerokie. Najbardziej oczywiste są następujące:

- w sprawach związanych z ochroną środowiska można wspierać edukację ekologiczną oraz rozwój systemu przeciwdziałania marnowaniu żywności;
- w sprawach z zakresu gospodarki odpadami można prowadzić działania związane z prewencją wytwarzania odpadów żywnościowych;
- w sprawach związanych z ochroną zdrowia można prowadzić edukację żywieniową uwzględniającą ograniczanie marnotrawstwa, przygotowywanie zdrowych i ekologicznych posiłków;
- w sprawach związanych z pomocą społeczną, wspieraniem rodziny, polityką senioralną i prorodzinną można organizować system ratowania żywności przed zmarnowaniem i przeznaczania jej na cele pomocy osobom doświadczającym ubóstwa oraz angażować osoby z grup doświadczających ubóstwa w ratowanie żywności na cele społeczne;
- w sprawach związanych z edukacją publiczną można rozwijać u dzieci i osób dorosłych kompetencje związane z odpowiedzialną konsumpcją – np. planowaniem żywienia, robieniem zakupów, przechowywaniem żywności oraz postępowaniem z nadwyżkami żywności;
- w sprawach z zakresu targowisk i hal targowych można prowadzić działania związane z organizacją systemu ratowania żywności przed zmarnowaniem
- w miejscach handlu oraz dystrybucją bezpłatnej żywności w tych samych miejscach;
- w sprawach związanych z utrzymaniem gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej można organizować i utrzymywać punkty zbioru, przechowywania lub dystrybucji żywności uratowanej przed zmarnowaniem przeznaczonej do przekazania na cele społeczne.

- w sprawach związanych z wdrażaniem programów pobudzania aktywności obywatelskiej można wspierać sformalizowany i nieformalny ruch wolontarystyczny działający na rzecz przeciwdziałania marnowaniu żywności.
- w sprawach związanych ze wspieraniem działalności organizacji pozarządowych można wspierać organizacje przeciwdziałające marnowaniu, ratujące żywność oraz dystrybuujące ją do osób potrzebujących.

Ustawa o samorządzie powiatowym

Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. 1998 Nr 91 poz. 578 z późn. zm.) określa w art. 4 ust. 1 katalog zadań własnych samorządu powiatowego. Znaczna część z nich jest podobna do zadań samorządu gminnego i daje podobne możliwości zaangażowania w sprawę przeciwdziałania marnowaniu żywności. Niektóre z zadań wykonywanych przez powiaty różnią się jednak od tych gminnych. Powiaty mogą zajmować się ograniczaniem marnowania żywności lub przeciwdziałaniem temu zjawisku w ramach swojej działalności w zakresie:

- 1) edukacji publicznej;
- 2) promocji i ochrony zdrowia;
- 3) pomocy społecznej;
- 3a) wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- 4) polityki prorodzinnej;
- 5) wspierania osób niepełnosprawnych;
- 5a) polityki senioralnej;
- 13) ochrony środowiska i przyrody;
- 18) ochrony praw konsumenta;

- 19) utrzymania powiatowych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
- 22) współpracy i działalności na rzecz organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie;

Pozazadaniami, których rola w przeciwdziałaniu marnowaniu żywności została omówiona w odniesieniu do samorządu gminnego, powiaty zajmują się także m.in. promocją zdrowia, wspieraniem osób niepełnosprawnych, ochroną praw konsumentów. W ramach realizacji każdego z nich mogą być wykonywane działania związane z przeciwdziałaniem marnowaniu żywności, np.:

- w sprawach związanych z promocją zdrowia można edukować o zdrowym żywieniu z wykorzystaniem produktów resztkowych lub żywności uratowanej przed zmarnowaniem,
- w sprawach związanych ze wspieraniem osób niepełnosprawnych można organizować system dystrybucji żywności uratowanej przed zmarnowaniem do osób z niepełnosprawnościami doświadczających ubóstwa lub angażować takie osoby w działania wolontarystyczne związane z ratowaniem żywności i pomaganiem żywnością,
- w sprawach związanych z ochroną praw konsumenta można prowadzić edukację konsumencką w zakresie dat przydatności do spożycia oraz odpowiedzialnych decyzji zakupowych.

Ustawa o samorządzie wojewódzkim

Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. 1998 Nr 91 poz. 576 z późn. zm.) również umożliwia prowadzenie interwencji na rzecz ograni-

czenia marnowania żywności w dosyć szerokim zakresie w sprawach dotyczących:

- 1) edukacji publicznej, w tym szkolnictwa wyższego;
- 2) promocji i ochrony zdrowia;
- 4) pomocy społecznej;
- 4a) wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- 5) polityki prorodzinnej;
- 5a) polityki senioralnej;
- 6) modernizacji terenów wiejskich;
- 8) ochrony środowiska;
- 12) ochrony praw konsumentów;

Na poziomie regionalnym pojawiają się nowe w stosunku do samorządów niższego szczebla zadania związane ze szkolnictwem wyższym oraz modernizacją terenów wiejskich. W tym zakresie aktywność samorządu w kontekście przeciwdziałania marnowaniu żywności może polegać na stymulowaniu i wspieraniu współpracy naukowej i kształcenia u profesjonalistów kompetencji związanych z problematyką marnowania żywności oraz rozwijaniu i wspieraniu mechanizmów nastawionych na ograniczenie marnowania żywności na terenach wiejskich (w tym ograniczenie marnowania płodów rolnych).

Ustawa o ochronie konkurencji i konsumentów

W myśl art. 38 Ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz. U. 2007 Nr 50 poz. 331 z późn. zm.) zadaniem szeroko rozumianego samorządu terytorialnego (bez wskazania konkretnego szczebla) jest prowadzenie edukacji konsumenckiej. W tym kontekście samorządy powiatowe i wojewódz-

kie mogą w swoich programach edukacji konsumenckiej uwzględniać kształcenie odpowiedzialnych postaw wobec żywności (np. w kontekście dat przydatności do spożycia).

Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie

Organizacje pozarządowe odgrywają w Polsce istotną rolę w ograniczaniu marnowania żywności. I choć działanie takie nie zostało wprost nazwane „zadaniem publicznym” w ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. Dz. U. 2003 Nr 96 poz. 873 z późn. zm.), to określony w niej katalog zadań publicznych pozwala trzeciemu sektorowi i władzom samorządowym współpracować w bardzo różnych, szerokich kontekstach związanych z ograniczaniem tego problemu. Przynajmniej w 12 z ponad 30 wskazanych w ustawie rodzajów zadań publicznych można znaleźć oczywistą przestrzeń dla działań związanych z ograniczaniem marnotrawstwa jedzenia. Są to następujące obszary (numery na poniższej liście oznaczają punkty w art. 4 ust 1):

- 1) pomoc społeczna, w tym pomoc rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywanie szans tych rodzin i osób;
- 1a) wspieranie rodziny i systemu pieczy zastępczej; działalności na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym; działalność charytatywna;
- 10) działalność na rzecz osób w wieku emerytalnym;
- 13) działalność wspomagająca rozwój wspólnot i społeczności lokalnych;
- 14) nauka, szkolnictwo wyższe, edukacja, oświata i wychowanie;
- 18) ekologia i ochrona zwierząt oraz ochrona dziedzictwa przyrodniczego;

- 24) pomoc ofiarom katastrof, klęsk żywiołowych, konfliktów zbrojnych i wojen w kraju i za granicą;
- 25) upowszechnianie i ochrona praw konsumentów;
- 27) promocja i organizacja wolontariatu;
- 33) działalność na rzecz organizacji pozarządowych oraz pomiotów wymienionych w art. 3 ust. 3, w zakresie określonym w pkt 1–32a;

Oczywiste skojarzenie z przeciwdziałaniem marnowaniu żywności wywołują w tym katalogu działania związane z ekologią. Niezgoda na nadmierną eksploatację środowiska naturalnego i bezpowrotną utratę zasobów przeznaczonych do wytworzenia żywności należą do podstawowych motywów przeciwdziałania marnotrawstwu. Podobnie jak chęć ograniczenia skutków wytwarzania nadmiernej ilości odpadów i szkodliwych następstw nieodpowiedzialnego gospodarowania nimi, takich jak zanieczyszczenie wód, powietrza i gleby. Ochrona produktów spożywczych przed zmarnowaniem sprawia, że wytworzone ogromnym kosztem dla środowiska żywność nie stanie się problematycznym śmieciem.

Obok działań z zakresu ochrony środowiska najbardziej oczywistymi obszarami, w których JST i NGO mogą na gruncie uodppiiw współpracować na polu ograniczania marnowania żywności są pomoc społeczna oraz działania na rzecz integracji społecznej różnych grup w trudnym położeniu. Chodzi przede wszystkim o osoby doświadczające ubóstwa i wynikającego z niego niedożywienia, a nawet głodu. Problemy te dotyczą szczególnie często osób z niepełnosprawnościami, dzieci, seniorek i seniorów, osób w kryzysie bezdomności, uchodźczyń i uchodźców doświadczonych wojną, osób cierpiących z powodu uzależnień. W trudnym położeniu są też często rodziny, szczególnie te z jednym rodzicem. Żywność uratowana przed zmarnowaniem może być przekazywana osobom w tak trudnych sytuacjach jako pomoc socjalna, która zaspokaja ich podstawowe potrzeby bytowe.

Zadania publiczne określone w ustawie stwarzają wiele możliwości dla organizacji pozarządowych do aktywnego przeciwdziałania marnowaniu żywności. Działania

nia te mogą przybierać różne formy, od edukacji i świadomości społecznej, przez zbieranie i dystrybucję żywności, po wspieranie ekologii i zdrowego odżywiania. Kluczowym jest podejście holistyczne, które łączy różne aspekty problemu marnowania żywności z szerokim spektrum działań określonych w ustawie.

Ustawa o utrzymaniu czystości i porządku w gminach

Ustawa z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz. U. 1996 Nr 132 poz. 622 z późn. zm.) w art. 6r ust. 2 pkt. 4 określa, że z pobranych przez gminę opłat za gospodarowanie odpadami komunalnymi gmina pokrywa koszty funkcjonowania systemu gospodarowania odpadami komunalnymi, które mogą obejmować koszty edukacji ekologicznej w zakresie prawidłowego postępowania z odpadami komunalnymi. W ramach tego przepisu możliwe jest finansowanie ze środków na gospodarkę odpadami prowadzenia edukacji ekologicznej w zakresie prewencji powstawania odpadów komunalnych, wśród których odpady spożywcze stanowią istotną frakcję.

Co w sprawie ograniczenia marnowania żywności mogą zrobić samorządy terytorialne (samodzielnie lub we współpracy z organizacjami pozarządowymi)?

W 2022 roku na zlecenie Federacji Polskich Banków Żywności przeprowadzone zostało badanie tego, co samorządy terytorialne już robią w Polsce w związku z problemem marnowania żywności oraz na rzecz przeciwdziałania temu zjawisku. W podsumowaniu badania Banki Żywności sformułowały zestaw rekomendacji dla jednostek samorządu terytorialnego dotyczących tego, jakie działania mogą wdrożyć w polskich urzędach miast, gmin, starostwach powiatowych i urzędach marszałkowskich, żeby lepiej przeciwdziałać marnotrawstwu. Część z tych działań to inicjatywy do wykonania samodzielnie przez samorządy, część może i powinna być

realizowana we współpracy z trzecim sektorem. Lokalne rady działalności pożytku publicznego mogą wspierać inicjowanie i rozwijanie każdego z zaproponowanych poniżej działań.

Rekomendacje dla samorządów terytorialnych:

Wskażcie w strukturze urzędu gminy / starostwa / urzędu marszałkowskiego stanowisko, w którego zakres obowiązków będzie wchodziło koordynowanie zadań dotyczących ograniczenia marnowania żywności.

Ustanowienie osoby odpowiedzialnej za temat ułatwi współpracę między różnymi działami i zewnętrznymi partnerami samorządu, poprawi komunikację oraz umożliwi lepszą koordynację i monitoring prowadzonych działań, co zwiększy ich skuteczność. Jednocześnie wyznaczenie osoby odpowiedzialnej podkreśli znaczenie problematyki przeciwdziałania marnowaniu żywności w strukturze samorządu. Takie rozwiązanie potencjalnie umożliwi także specjalizację wyznaczonej osoby, która będzie mogła skoncentrować się na zadaniu i rozwijać kompetencje w tym specyficznym zakresie.

Powołajcie międzywydziałową grupę urzędników_czek ds. ograniczenia marnowania żywności, skupiającą specjalistów zajmujących się w Waszym samorządzie dożywianiem, współpracą z organizacjami pozarządowymi, ekologią i odpadami, zamówieniami publicznymi, formułowaniem dokumentów strategicznych.

Różnorodne perspektywy i kompetencje ułatwiają identyfikację wyzwań i rozwiązywanie problemów. Wymiana wiedzy i doświadczeń między osobami z różnych komórek organizacyjnych urzędu oraz ich zintegrowane działania przyniosą więc

lepsze efekty. Taka interdyscyplinarna grupa znająca specyfikę działania samorządu w różnych obszarach może też kompetentniej współpracować z zewnętrznymi podmiotami: organizacjami i instytucjami. Z kolei rozumienie szczegółowych aspektów problemu marnowania żywności przez szersze grono specjalistek i specjalistów może przyczynić się do lepszego planowania i wdrażania działań na poziomie całego samorządu.

Przeanalizujcie, gdzie w Waszym samorządzie pojawiają się zagadnienia żywności i żywienia oraz gdzie żywność się marnuje.

Identyfikacja kluczowych obszarów, w których samorząd ma do czynienia z żywnością oraz głównych sposobów marnowania jej pozwoli samorządowi na priorytetyzację i skupienie się na tych najbardziej problematycznych przejawach problemu. Poprzedzone solidną analizą działania dają szansę na takie dopasowanie projektowanych rozwiązań, żeby odpowiadały na rzeczywiste problemy. Dobra diagnoza pokazująca rzeczywistą skalę i procesy marnowania żywności pomaga w uświadamianiu pracowników i pracowników samorządu oraz mieszkańek i mieszkańców o problemie marnowania żywności.

Zracjonalizujcie procesy związane z zamawianiem żywności oraz gospodarowaniem nią w placówkach samorządowych (szkołach, domach pomocy społecznej, szpitalach, placówkach opiekuńczych itp.).

Efektywne zarządzanie zamówieniami i dystrybucją ograniczy ilość marnowanej żywności i przyniesie oszczędności finansowe. Modyfikacje jadłospisu mogą poprawić jakość i wartość odżywczą przygotowywanych posiłków. Koncentracja na zmniejszeniu strat żywności i informowanie o tym społeczności pokazuje także odpowiedzialność społeczną samorządu. Demonstruje zaangażowanie władz lokalnych w kwestie społeczne i środowiskowe.

Ustanawiajcie w formułowanych w Waszych samorządach dokumentach strategicznych i operacyjnych cele związane z ograniczeniem marnowania zasobów, w tym żywności (strategie rozwoju, plany gospodarki odpadami, plany rewitalizacji, programy współpracy z organizacjami pozarządowymi itd.).

Uwzględnienie tematu racjonalnego gospodarowania zasobami oraz ograniczania marnowania żywności w długoterminowej wizji rozwoju samorządu pomoże w kształtowaniu zrównoważonej przyszłości miejsca lub regionu. Uwzględnienie potrzeby rozwiązania problemu marnotrawstwa w dokumentach strategicznych ułatwi też pozyskiwanie funduszy i wsparcia na realizację niezbędnych działań. Samorząd formułujący w swojej strategii cele związane z żywnością stanie się przykładem dobrej praktyki dla innych jednostek i mieszkańców, co podniesie także ogólny poziom świadomości społecznej na temat znaczenia marnowania żywności.

Formułujcie specjalistyczne programy dotyczące gospodarki żywnością i ograniczania strat żywności dla Waszych samorządów.

Lokalne programy zarządzania żywnością i przeciwdziałania jej marnowaniu zbudują rangę problemu, który jest wciąż niedoceniany. Jednocześnie pozwolą uwzględnić lokalnych warunków i do specyfiki miejsca w działaniach adaptowanych z zewnątrz. Takie programy i strategie mogą być przyczynkiem do drażnienia w społeczności nowych, efektywnych rozwiązań dla złożonych ekologicznych i społecznych problemów. Porządkowanie planu w formie zapisanego dokumentu umożliwi monitorowanie i ocenę efektywności działań.

Stosujcie klauzule środowiskowe związane z ograniczeniem marnowania żywności w zamówieniach publicznych oraz dodawajcie zapisy związane z dbałością o ograniczenie marnowania żywności w ramach otwartych konkursów ofert na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe. Wymagajcie, aby podmioty dostarczające usługi i realizujące zadania publiczne ograniczały marnowanie żywności.

Stosowanie klauzul środowiskowych pomaga w prowadzeniu odpowiedzialnych zamówień publicznych, które nie niosą skutków w postaci zmarnowanej żywności. Takie standardy wpływają na rynek dostawców, promując wśród nich dobre praktyki i motywując do zwiększenia poczucia odpowiedzialności za środowisko.

Zmapujcie podmioty, które działają na rzecz ograniczenia marnowania żywności na Waszym terenie. Są to głównie organizacje pozarządowe, grupy nieformalne. Zbadajcie ich potrzeby i sprawdźcie, czy możecie je zaspokoić za pomocą posiadanych przez samorząd narzędzi współpracy finansowej i niefinansowej z mieszkańcami oraz ich organizacjami. Zaproście te organizacje i osoby do wspólnych działań na rzecz ograniczenia marnowania żywności.

Współpraca samorządu z organizacjami pozarządowymi doświadczonymi w tematyce przeciwdziałania marnowaniu żywności i ratowania jej przed zmarnowaniem przyczyni się do lepszych efektów podobnych działań podejmowanych przez JST. Rozpoznanie lokalnych partnerów z sektora społecznego ułatwi wymianę doświadczeń i koordynację wspólnych działań. Pomoże też lepiej zrozumieć potrzeby organizacji zajmujących się tym tematem, dzięki czemu samorząd będzie mógł lepiej dopasować swoją działalność do ich potrzeb. Wspieranie inicjatyw społecznych związanych z żywnością, które mają bardzo pozytywne konotacje, będzie wzmacniało zaufanie do władz samorządowych w społeczności lokalnej.

Zlecajcie działania związane z ograniczeniem marnowania żywności organizacjom pozarządowym w ramach działań z zakresu ochrony środowiska, pomocy społecznej, edukacji i współpracy z NGO.

Organizacje pozarządowe, które prowadzą działalność związaną z przeciwdziałaniem marnowaniu żywności lub jej ratowaniem na cele społeczne często mają większe doświadczenie i lepiej rozumieją lokalne potrzeby od samorządu dopiero rozpoczynającego działanie w tym zakresie. Niektóre z nich prowadzą nawet działania edukacyjne i popularyzatorskie, zwiększając świadomość problemu

w społeczności lokalnej. Są też zazwyczaj praktykami: mają doświadczenie w dystrybucji jedzenia do osób potrzebujących. Dobrze jest z nimi współpracować, bo mogą wnieść w relację z samorządem wiele wartości. Umożliwienie organizacjom pozarządowym ubiegania się o środki na działania związane z rozwiązywaniem problemu marnowanej żywności i wykorzystywaniem jej do pomagania osobom w kryzysach jest jedną z najistotniejszych interwencji, które samorząd może podjąć w związku z problemem marnotrawstwa.

Wspierajcie organizacje ratujące żywność w niefinansowany sposób: poprzez udostępnianie im infrastruktury, samochodów, promocję ich inicjatyw, ułatwianie kontaktu z przedsiębiorcami, handlowcami, producentami, innymi organizacjami itp.

Udostępnianie zasobów samorządu może znacząco rozszerzyć katalog działań organizacji oraz zwiększyć ich zasięg. Zainicjowanie takiej niefinansowej współpracy ułatwi budowanie mostów między sektorem publicznym a organizacjami pozarządowymi z tej grupy, która odgrywa szczególnie ważną rolę w rozwiązywaniu problemów społecznych i najszybciej reaguje w momencie wystąpienia kryzysów. Wsparcie promocyjne inicjatyw NGO w mediach samorządowych przyniesie korzyści całej społeczności, zwiększając świadomość problemu wśród mieszkanki i mieszkańców. Samorząd będzie przy tym postrzegany jest jako jednostka wspierająca ważne inicjatywy społeczne.

Zainicjujcie wymianę doświadczeń w zakresie ograniczania marnowania żywności między podmiotami, które zajmują się tym tematem w Waszej społeczności.

Wymiana doświadczeń między różnymi podmiotami tworzy społeczność skupioną na wspólnym celu, co może zwiększyć skuteczność i efektywność działań. Z jednej strony wynika to z rozpowszechniania skutecznych metod i rozwiązań, które sprawdziły się w praktyce. Z drugiej strony wymiana wiedzy i wspólne inspirowanie się mogą prowadzić do tworzenia nowych, innowacyjnych pomysłów na ograniczenie marnowania żywności.

Wspierajcie współpracę międzysektorową, tworzenie sojuszy na rzecz ograniczenia marnowania żywności. Zaproście do nich zarówno organizacje pozarządowe, jak i przedstawicieli JST, a także lokalnych producentów żywności (hodowców, rolników, producentów, przetwórców) oraz sprzedawców żywności (sklepy, sprzedawców detalicznych na targowiskach).

Współpraca międzysektorowa łączy różne perspektywy i zasoby, co może przyczynić się do tworzenia bardziej kompleksowych i skutecznych strategii ograniczania marnowania żywności. Do tego potrzebne jest zaangażowanie wszystkich kluczowych graczy: organizacji pozarządowych, przedstawicieli JST, producentów i sprzedawców żywności a także konsumentów.

Doceniajcie organizacje pozarządowe i ich wolontariuszki i wolontariuszy realizujących działania na rzecz ratowania żywności i przekazywania jej osobom potrzebującym. Możecie to robić w ramach lokalnych gali, konkursów, festynów, posiedzeń rad. Możecie publikować informacje na ich temat w mediach, możecie dziękować im osobiście.

Docenianie pracy organizacji pozarządowych i wolontariuszy poprzez publiczne uznanie ich aktywności podniesie ich morale oraz zwiększy motywację do dalszej pracy. Rozpowszechnianie informacji o ich działalności poprawi jej widoczność w społeczności, zwiększając tym samym szanse na zaangażowanie kolejnych osób na rzecz ograniczenia marnowania żywności.

Twórzcie przestrzeń do debaty na temat ograniczenia marnowania żywności na Waszym terenie.

Dostrzeżenie tematu i przyjęcie go jako ważny punkt obrad podczas publicznych spotkań – posiedzeń rdpp, komisji samorządowych lub nawet na sesjach rady, pomoże uwrażliwić środowisko lokalne na problem marnotrawstwa oraz ujawnić osoby i organizacje zainteresowane tematem. Aktywne zaangażowanie mieszkań-

ców w rozmowę i wspólne szukanie rozwiązań będzie sprzyjało lepszemu zrozumieniu problemu w społeczności i stworzy poczucie wspólnoty w dążeniu do zrównoważonego rozwoju.

Uświadamiajcie mieszkańcom, że temat niemarnowania żywności jest tak samo ważny jak prawidłowe segregowanie śmieci oraz ograniczenie zużycia wody.

Budowanie w społeczności lokalnej zrozumienia, że żywność jest cennym zasobem, który ludzie masowo marnują, jest wstępem do racjonalnego gospodarowania i początkiem końca marnotrawstwa. Uświadomienie mieszkankom i mieszkańcom, że niemarnowanie żywności jest równie ważne jak segregacja odpadów, pomoże w ochronie środowiska i rozwiązywaniu problemów społecznych.

Edukujcie, jak ograniczać powstawanie odpadów żywności poprzez poradniki, kampanie, i informujcie o tym w samorządowych mediach (w tym społecznościowych). Zaangażujcie w te działania jednostki Wam podległe: szkoły, ośrodki pomocy społecznej, przedsiębiorstwa komunalne, ośrodki kultury.

Udostępnianie mieszkankom i mieszkańcom instrukcji jak praktycznie przeciwdziałać marnowaniu lub ratować żywność przed wyrzuceniem oraz organizowanie kampanii edukacyjnych te informacje pomoże mieszkańcom zrozumieć, jak mogą ograniczyć marnowanie żywności w życiu codziennym. Współpraca w tym zakresie ze szkołami, ośrodkami kultury i innymi instytucjami podniesie efektywność działań edukacyjnych i pozwoli na dotarcie do szerszej grupy odbiorców. Aktywne wykorzystanie do tego mediów społecznościowych i innych kanałów komunikacji samorządów z mieszkankami i mieszkańcami zwiększy zasięg i skuteczność przekazu.

Uzupełnijcie tematykę, którą się zajmujecie, o zagadnienia dotyczące ograniczania marnowania żywności do agendy tworzonych przez

samorządy związków, porozumień, organizacji sektorowych, forów. Niech ten temat pojawia się na konferencjach, sympozjach, szkoleniach dla samorządów, zwiększając wiedzę osób pełniących funkcje z wyboru (prezydentów, burmistrzów, wójtów, radnych) oraz pracowników i pracowników samorządowych o wartości ograniczania marnowania żywności (po co?), jak również o sposobach jego wdrażania (jak działać?).

Konferencje i fora samorządowe są platformą do wymiany doświadczeń i promowania skutecznych rozwiązań. Uwzględnienie tematyki ograniczania marnowania żywności w ich programach oraz w agendach organizujących je podmiotów pomoże nadać sprawie przeciwdziałania marnotrawstwu odpowiednią rangę i rozwinąć kompetencje w tym zakresie wśród urzędniczek i urzędników oraz osób pełniących funkcje wybieralne w lokalnych społecznościach. Dzięki temu działania w zakresie ograniczenia marnowania żywności staną się bardziej powszechne i bardziej efektywne. Świadomość i wiedza decydentów przełoży się także na bardziej zintegrowane działania na rzecz ograniczenia marnowania żywności w całej społeczności.

Autor: Michał Helwak

Wydawca:

Federacja Polskich

Banków Żywności

Aleje Jerozolimskie 30/8

00-024 Warszawa

NIP: 524-21-02-362

KRS: 0000063599

www.bankizywnosci.pl

www.facebook.com/bankizywnosci

Warszawa 2023

Niniejsza publikacja jest udostępniana przez Federację Polskich Banków Żywności wszystkim zainteresowanym osobom i podmiotom na warunkach licencji Creative Commons – Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe. Oznacza to, że możesz dowolnie wykorzystać ten utwór, w tym go kopiować, dystrybuować, wyświetlać i używać, pod warunkiem podania autorów utworu, użycia go w celach niekomercyjnych i dalszego licencjonowania go na tych samych zasadach.

Szczegóły licencji: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.pl>

